

Білан Аліна Леонідівна, студент 6 курсу
факультету № 2 НАВС *Науковий керівник:*
Мацішин В. С.,
викладач НАВС, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Ідея захисту прав і свобод людини була актуальною на будь-яких етапах розвитку держави. Ще в Конституції Пилипа Орлика 1710 р. містились статті про захист недоторканості вільностей, права власності козаків. У Конституції декларується також ідея відновлення «всіх природних прав та рівності».

На захисті прав та свобод людини на сьогоднішній день стоїть суд. Історія людства свідчить, що саме рівень демократії в суспільстві визначається місцем суду в системі органів державної влади та його роллю у захисті прав і свобод людини та громадянина. Саме суд покликаний забезпечити ефективність відновлення порушених прав і свобод людини, а наявність незалежності судової влади є необхідною умовою існування демократичної правової держави.

Питання щодо функціонування судової системи та взагалі ролі суду в процесі захисту законних прав та інтересів людини і громадянина є досить актуальним на теперішній час і розглядається у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Свої роботи даній тематиці присвячували такі автори як В. Т. Маляренко, В. А. Ржевський, В.В. Скитович, І.Я.Фойницький, М.М. Полянський, В.А. Лазарева, Ф.М. Кудіна, С.В. Ківалова, А.Гвоздецький та ін.

Проголошення Конституцією України людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканості і безпеки найвищою соціальною цінністю (ч.1 ст.3), визначення правами і свободами людини та їх гарантіями змісту і спрямованості діяльності держави (ч.2 ст.3) підвищують відповідальність державних органів і посадових осіб за виконання поставлених перед ними завдань.

У кримінальному судочинстві основні права та свободи людини визначають характер і зміст кримінального процесуального закону. Саме у сфері кримінального

судочинства, де має місце застосування різних заходів державного примусу і де особливо обмежуються права та свободи осіб, залучених у сферу кримінального процесу, питання охорони прав, свобод і законних інтересів учасників провадження набуває особливого значення [1].

Стаття 124 Конституції України та ст. 15 КПК України визначають виключну прерогативу суду на визнання людини винною у вчиненні злочину і призначення їй кримінального покарання. Крім того, Конституція України гарантує незалежність і недоторканність суддів (ст. 126) та стверджує, що судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону (ст. 129) [2].

Б.М. Поша слушно зауважив, що саме суд у силу своєї незалежності та відсутності відомчих інтересів у питаннях боротьби зі злочинністю є найбільш надійним гарантом прав особи в кримінальному судочинстві [3]. Н.А. Колоколов відмічає, що судова влада покликана стати непереборним бар'єром на шляху свавілля органів слідства і оперативних служб [4].

Отже, серед суб'єктів, які провадять досудове розслідування та здійснюють правосуддя, саме суду належить особливе місце, оскільки він повинен втілювати дійсну справедливість.

Таким чином, суд в Україні виконує державну функцію захисту прав і свобод людини і громадянина, при цьому права і свободи людини є сенсом та змістом діяльності суду.

Одним з найважливіших способів захисту конституційних прав і законних інтересів суб'єктів кримінального провадження є судовий контроль за діями та рішеннями органів дізнання і досудового слідства. Судовий контроль можна поділити на загальний, попередній і виключний.

Загальний контроль полягає в тому, що суд наділений правом контролю за законністю й обґрунтованістю дій органів досудового розслідування на етапі як вирішення питань про призначення справи до судового розгляду, так і під час судового розгляду. Попередній розгляд справи суддею є тим етапом кримінально-процесуального провадження, який не можна обминути. Після розгляду справи суддею і вирішення питання

підсудним, його справа буде розглядатись у судовому засіданні щодо доведення його винуватості.

Дані повноваження суду підтверджують тезу, що при попередньому розгляді справи здійснюється судовий контроль за законністю досудового розслідування і дотриманням прав і свобод його суб'єктів, проте в іншій, ніж в судовому засіданні, формі.

Тому можна стверджувати, що на стадії судового розгляду в специфічній процесуальній формі, а саме шляхом розгляду і вирішення кримінальної справи, здійснюється судовий контроль за законністю досудового розслідування і дотриманням прав і свобод його учасників. Стосовно апеляційного і касаційного провадження, то слід зауважити, що судовий контроль за дотриманням прав і свобод учасників кримінального провадження здійснюється у відповідності із провадженням у суді першої інстанції.

Для забезпечення виконання завдань кримінального судочинства суди вищої інстанції наділені повноваженнями з перевірки законності й обґрунтованості вироків, постанов, ухвал судів нижчої ланки. Метою перевірки є виявлення помилок, допущених при розгляді і вирішенні справи, і вжиття необхідних заходів зі скасування або зміни незаконного і необґрунтованого судового рішення. Завдання правосуддя вважається досягнутим лише за умови виконання рішення, яке є законним і обґрунтованим.

Щодо попереднього судового контролю, то він є способом запобігання порушенням і необґрунтованим обмеженням конституційних прав і свобод особи. Він здійснюється судом лише за наявності мотивованого подання органу досудового розслідування про проведення певних слідчих дій [5].

Загалом практика свідчить про те, що застосування судового контролю за законністю й обґрунтованістю рішень та дій під час провадження розслідування в кримінальних справах має позитивні результати. Судова система, на яку покладено додаткове навантаження, цілком справляється з функцією контролю при провадженні досудового розслідування. Отже, різні форми судового контролю мають важливе значення в здійсненні функції захисту прав і свобод людини і громадянина.

досудовим розслідуванням, є не лише додатковою гарантією прав і свобод, а й умовою швидкого їх відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процес: підручник./За заг. ред. В.В.Коваленка, Л.Д.Удалової, Д.П. Письменного. - К.: «Центр учбової літератури», 2013. - 544 с.
2. Назаров В.В. Механізм судового захисту прав та свобод людини і громадянина у кримінальному провадженні. Часопис Київського університету права - 2009/2. - С.240-244
3. Пошва Б. М. Судовий контроль за дотриманням конституційних прав особи під час досудового розслідування кримінальної справи: практика та проблеми вдосконалення / Б. М. Пошва // Адвокат. - 2005. -№ 10.-С. 38.
4. Колоколов Н. А. Судебный контроль в стадии предварительного расследования: реальность, перспективы /Н. А. Колоколов //Государство и право. - 1998. -№ 11. - С. 31.
5. Пазюк А. В. Захист прав громадян у зв'язку з обробкою персональних даних у правоохоронній діяльності: європейські стандарти і Україна / А. В. Пазюк - К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2001. - 258 с. - С. 50.